

કવિ કાળીદાસ કૃત
ધ્રુવ આખ્યાન.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

શા. મંગળદાસ લલ્લુભાઈ નારણદાસ શુકસેલર

લીમડાચોક—મુરત.

શ્રી 'અનાવિલ' "

૨૬/૧૧/૭૭

૧૦૭૭૬
શ્રી રાણી કીર્તીદાસ

ધ્રુવ આખ્યાન.

(વાસાવડના કાળીદાસની કવિતા જણાય છે.)

ચંદ્રાવળી.

શ્રી ગુરૂ જોવિ દને વર્ણવું, પ્રેમશું લાગુ પાંચ
આરાધું અવિનાશી એવા આદિ નિરંજનરામ;
આદિ નિરંજન અકળ સ્વરૂપ, રામે લીધાં રમવા રૂપ,
સૃષ્ટિ નિપાવા થઇ મનસાય, શુભટ થઇ પોઢયા જળમાં

હરિ જળમાં ગો.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૮૭૧૮ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ દુવ સુખસાગર

વિષય ૬૦૬

હરખ ન મારે હૃદમાંથી, હ્રિમશ્ચ રમતાં આઘ્યા ત્યાંય;
ઉછંગ ભૈસલા કીધા મન, અપરમા હશે કંઈજ વચન.

જે. જે. ૪

સુમતી—અપરમા એમ બોલ્યાં ભુડાં, એ સુખ તુજને ક્યારી;
અભાગણીના પેટતણાં છું, જાને અકરમી ધહાંથી;
ઈહિયી જઈ વનમાં તપ માંડ, હરિ ભજીને કાયા છડ;
ફરી જનમ લે મારે શરીર, તો તને રાજ અપાવીશ પીર.

જે. જે. ૫

વચનો વિનતાના સાંભળી, ઉતાર્યો મોતો રંગ;
સભા તે સ્થળી દેખતાં, ધ્રુવજી થયા મનભંગ;
મન ભંગ થઈ નાપણે નિશ્વાસ રોતા આઘ્યા માની પાસ
~ ~ ~ કાણે દુઃખમાં આજ

જે. જે. ૬

નથી સંતોષ્યા સાધુને, નથી આપ્યાં વિપ્રને દાન
 જ્યોત્ષ્ણાં કર્મ જ્યાં આપણું ત્યારે, ક્યાંથી રામનાં માન;
 માન ભોગવે હિતમ નિત્ય, હિત વિના કેમ પામીયે વત્ત;
 જે હોય ઇંદ્રાસનનો ખપ, તો કુંવર જે માંડો તપ.

જે. જે. ૯

તપ માંડ્યો અહાણ્યે ત્યારે, પામ્યા પદ્માસન;
 સેવા કીધી મન ભાવતી ત્યારે પ્રગટ્યા નારદ મુન;
 મુનિયે માંડ્યો મોટે જગ, તપ તીરથ ત્રત થયાં સુભાગ;
 જે કરીયે બીહરિ પ્રસન્ન, તો અભાગીયાં ટળાયે તન.

જે. જે. ૧૦

ધ્રુવ—તને અભાગણી કું દાણું મા, છુરે તમારો તન;
 વનમાં જાઈં વેગે કરીને, સુખ સંભારું ન અ-ગ-
 સુખ સંભારે માગે - -
 કરી મને

એ છે અનામનોરે નાચ, તેને અનવા જાડે માવ.

જે જે. ૧૩

મુરતી-વળી માતા એમ ઉચરે કુંવર, પાંચ વર્ષનો તન;

પ્રીતુ' બાળક એકે નથી, કેમ હું વાળું મન;

કેમ મોકલું વનની વાટે- કહેતાં મારાં હૈયાં દાટે;

આંખની આગળ રહેરે બાળ, મેર બેઠાં અછાયે જોખાળ

જે જે. ૧૪

ધ્રુવ—મેર જોખાળ ન પામીયે મનમાં, મોહ ઉપજે માથ;

પ્રાતાં પીતાં પહેરતાં માતા, કેમ દમાશે કાય;

કાય દમતાં સરશે કાળ, તપ કરતાં મળશે મહોરાજ;

વનમાં જે વહેલો આવીશ, માતા દો મુજને આશિષ.

જે જે. ૧૫

કલ્યાણ;

આઠા માગીને સાંચર્યા, વંદીને શુકન;
 શુકને મળી સવત્સી ખાય, સુગાસણી બેઠું બરી જાચ;
 વરકન્યા પરણીને વળ્યાં. વેદ બચતા વિપ્રજ મળ્યા.

જે. જે. ૧૮

મળ્યા શુકન સૌ હર્ષના, ધુજ્ય નીકળ્યા નગર બહાર;
 આમળ જાતાં ધ્રુવજીનેરે, મળીયા બ્રહ્મ કુમાર;
 બ્રહ્મ-કુમાર ભગવાનને ચઢાતા, હરીગુણ ગાતા વેણ સુવાતા;
 કરજોડી કહે છે જૂપ તન, કષમા કરો તમે નારદ મુન્ય

જે. જે. ૧૯

નારદ-નાદ કહે શીદ જાઓ છો, શું છે નમારે કામ;
 કાચ તમાગં માત પિતાને; શું છે તમારું નામ;
 ધ્રુવ—મારું નામ છે ધ્રુવ નિર્ધાર, મારા પિતાને યે છે નાર;
 રાય રાણા બેઠા સોરંગ, ઉત્તમને બેઠો

નારદ-જરે ઘેલા અત્યારથી તું, એવો શો ધરે કાળ;
 માન કુમાન શું તાહરે તું તો, પાચ વર્ષતું બાળ;
 બાળકને શો ધરવા બોલ, ખીઓ ખીઓ ને કરો કબોલ;
 અપરમાનાં એવાં હેત, વિચારીને વાળો એવ.

જે. જે. ૨૩

શ્રુત-ચિત્ત તે કષ્ટ પેર વાળાંને, મને બોલાવ્યો નહિ આપ;
 કસાયમાં લેખાતો નહિ હું તો, તે ઉકળું છું તાપ;
 નારદ-તાપ કુંવર નહિ આશ્ચર્ય રતિ, સુખ દુષ્કાંત કાષ્ટ સરીગત નથી;
 હરીયે નિમ્નું તેમજ હોય, કર્યાં કર્યાં છોડાવે ન કેય.

જે. જે. ૨૪

નારદ-કો કાળે વૃદ્ધિ હાણુ છે સેનો, ન પારો હર્ષ કે શોક;
 અણચિત્તવ્યું જે આવી મળે; તેનો ધર સંતોક;
 અપરમાના બોલ વીતારો;
 અપાવું ને માને સહ.

વાત્ર વરૂ વનમાં બહુ હશે, તે દેખી તુજ તન મુજશે.

જો. જો. ૨૭

જાશે ચિત્ત સંસારમાં ત્યારે, સાંભરશે રંગભોગ;

ભુખ તરશ જ્યારે લાગશે, ત્યારે કુંવર મુકશે જોગ;

(ધ્રુવ)-જોગ રૂપિ નહિ મુકું સ્વામ, મન ઘડિયો રાખીશ ઠામ;

મેરૂ મળે પણ મુકું નહિ, રૂપિજી તમ પરતાપે સહી.

જો જો. ૨૮

નારદ-રૂપિ કહે નીસર્યો ત્યારે, જાને મધુવન માંય;

જમુનાજીમાં નાહિને તું, તપ આદરજો ત્યામ;

ત્યાં જઈ કરજો અલ્પાશન, જળ પત્ર તે હળ પ્રાશન;

વળી તું જાજજો હરીતું નામ, સ્વરૂપ અમરજો શી ધનસ્થાન

સ્થામને

મન માન દીધાં ધ્રુવ-પુત્રને, વળી આખ્યાં આસન;
 આખ્યાં આસન બેઠાં રૂપિ, આશા ઉત્તમ તાતલે વચી;
 (રાજા)—આશારે રૂપિ સુખમાં રાજ, મુખ વિના ચિંતા
 અતિ આજ. ને ને. ૩૨

આજ સમામાં રૂપિજી મારે, ઉત્તમ ખોળામાંય;
 મુજી હોય તો આજ વધે બહુ, ઉછંગની શોભાય;
 ઉછંગે બેસવા મુજી આલ્યો, તેને તો મેં નવ બોલાવ્યો,
 જીને વરાંસે વીસર્યું બાળ, અપરમાયે દીધી ગાળ.
 ને ને. ૩૩

રૂપિ એ વચને નીસર્યોરે, વીરો ગયો છે વન;
 વનમાં વાધ વહ હશે તેને, રૂપી મુજશે તન;
 ને ને. ૩૪

વળી વીરો અહિંયા આવતો, રમતો રંગ અપાર;
 લુપ્ત તરસ જ્યારે લાગતી, સુખડી માગતો સાર;
 સારી સુખડી સુંદર મેવા, કાઢુ કાલુ બોલતો બેવા;
 તેણે અમને કીધાં તાજ; પુત્ર વિના શું કરવું રાજ.

જે. જે. ૩૫

શુ કરીયે વહી સાહેબી, ચિત્ત હરતુ નગી કોઈ કામ;
 શું કરીયે આ રાજને, શુ કરીયે ધનને ધામ;
 ધન ગલુ અમારું આજ, પુત્ર વિના સૌ શુનો સાજ;
 પુત્ર વિના હું દુર્મળ દુઃખી, મારા પ્રાણ જશે રૂખી.

જે. જે. ૩૮

નારદ—રૂપિ કહે તમે માં રૂવે, મને મળ્યું હતું તે બાળ;
 આશીર્વાદ દેધ મોકલ્યો, બજવા શ્રી ગોપાળ;
 ગોપાળ બજશે દિવસ ચોરે, કંવર મેં
 માડો રાજ ને તે.

એમ કરતાં વિત્યા ખટ માસ, રૂઢિયામાં ઝોળખ્યા અવિનાશ.
જે. જે. ૪૧

અવીનાશીને ઝોળખીયારે, એમ કોનો રાજન;
પૃથિવ સાગી ડોલવા ત્યારે ડોલ્યું ઇંદ્રાસન;
ઇંદ્ર અમર સૌ એકઠા થયા, વેગે કરી વૈકુંઠે ગયા;
જ્યાં કેશવને લાગ્યા પાથ, મધુવનમાં કોઈ કપટે કાય.
જે. જે. ૪૨

દેવતા-કાયા કહી વશ રાખવી એ, ઇંદ્રી મન અચેત;
અચરત એનો ધણું એમ, બોલ્યા અમર ધરી હેત;
અમર કહે અમને બીક સાગી, રખે ભીમે ઇંદ્રાસન માગી;
વિશ્ણુ-વિશ્ણુ કહે સાંભળ સુરપતિ, રાજબોગ એ છછનો નથી.
જે. જે. ૪૩

~ નથી છછનો સુખ તેક;
અથી એક;
દેક;

નેત્ર બરી નીહાળીનેરે, પ્રેમ શું પાયે લાગ્યા;
 પ્રેમે કરી પરણ્યા નાથ, હરીયે મેલ્યો મસ્તક હાથ;
 નિર્ભળ વાણી હવી પ્રકાશ, સ્તુતિ કરે કરમેડી દાસ.

જે. જે. ૪૬

શ્રુત—દાસ દયાળને વિનવે, તમે સર્વ જગતના જીવ;
 અકળ તમારી ગતિ છે ન્યારી, અકળ તમારું સ્વરૂપ;
 સ્વરૂપ નામ તમારું જેહ, ગણુતાં પાર ન પામું તેહ;
 સધળી વાત છે તમે સ્થામ; પ્રાણી માત્ર કરે પ્રણામ.

જે. જે. ૪૭

પરણામી પરમાત્મા શ્રીહરિ, મારંગપાણી હોય;
 અદ્ભુત શક્તિ આપની, તારો નામ
 પાર ન જા
 એવં

લોક કહે રઝળીને મુઝો, સ્વજનોમાંથી પડ્યો જુલવો.

જે. જે. ૫૦

પડ્યો સ્વજનથી જુલવો ત્યારે, મુરતીને દુઃખ થાય;

ધેર જાને વીરા તું તારી, વાટ જુએ છે મામ;

મા ને બાપતણું દુઃખ કાપેા પહાંથી જઈ સૌને સુખ આપેા;

મારી આજ્ઞા પાળજ આજ, છત્રીસ હજાર વર્ષ ભોગવ રાજ.

જે. જે. ૫૧

રાજ ભોગવી તું આવજે, તને મોકલીશ એક વિમાન;

તેમાં બેસી તું આવજે, તારું થશે જગતમા જય;

જય જગતમાં થશે રાય, તેણે વધશે તુજ મહિમાય;

કવિ—આપી વચન વળ્યા ગોપાળ, જમુનાજીમાં નાણું બાળ.

જે. જે. ૫૨

ચિતાર;

હોડો-હરિ દર્શન કરીને આવીયોરે, રાય તમારો તન;

રાજા-હું દુઃખિયાને શું દસો દારે, તમે તો સર્વે જન;

દુઃખિયાને શું દસવા માયા, વને ગયા કેમ આવે પાછા;

વન ગયાને થયા ખટનાસ, તે કંવરનો સો વિશ્વાસ.

જે. જે. ૫૫

કવિ—ઉ) વિશ્વાસ ન આવ્યો ત્યારે, આવ્યા નાનકડા,

નારદ-હરિ દર્શન કરીને આવીયોરે, રાય તમારો તન;

રાય તમારો તન ઘણું જીવો, એ કાળમા પ્રગટ્યો દાવો;

કવિ—વચન મૂળી રીઝા નરપતિ, વળતી વધામણી આપી અતિ

જે. જે. ૫૬

વધામણીમાં આપ્યા રૂડા રંગે -

રંગે મેળા

...

મેર ચાલી તે કુંવર પીધી, માતાએ ઘણી આશીષ દીધી,
સુરતી—ઘણા વર્ષ જીવેરે તને, તમે કર્યા છે કુળપાવન.

જે. જે. ૫૯

પાવન કર્યા કુળ આપણાં, વંશે વધાર્યાં નામ,
 મદિના વધાર્યો જગતજો તે, તેં ભજીને શ્રીરામ;
કવિ રામ ભગત તડગમા દીઠા, ઉત્તમે ત્યાં જાયડા દીધા,
 ખન્ને બાકની પાતી રળી, હેતનાં આશુ આબ્યાં વળી.

જે. જે. ૬૦

વાળી રાપડા બાગલા આગળ, ક્રોમળ ક્રેળના થભ;
 અક્ષત અંકુર કુમકુમ ને જળ, બની ચઢાવ્યા કુંભ;
 કમ કેપર અખર લખિયાજ, મુકને અવચય હોજો રાજ,
 નામ નો નિજ પ્રસાદ.

જે. જે. ૬૧

વહ્નિશ્રમના ધર્મ બધાને, સમજાવે મુજબ,

કુવુ—આપ આપના ધર્મ પાળાએ, જે લખ્યું હોય ગીર્વાણુ.

ગીર્વાણુ—શાસ્ત્ર બણેરે બ્રહ્મ, આયુષ બાંધવા ક્ષત્રી ધર્મ.

વૈશ્યને કર્યા ખેતી વેપાર, શુદ્રને સેવાનો અધીકાર.

જે. જે. ૬૪

સેવા તે સધળી વરણને, હરી બળેને નિત્ય;

વરણ ધર્મ સૌ પાળાએ સાચું, બોલીએ તે શુભ રીત;

સાચું બોલી સંતોષ વાળીએ, મોહ માયા મત્સર ટાળારે;

ન કરે કુડ કપટ અન્યાય, એટલી શીખામણુ કે છે રાય.

જે. જે. ૬૫

કવિ—છત્રોસ હજાર વર્ષ વહિ ગયાં ત્યારે આબુ' વિમાન પાંસ;

વિમાને ખેસીને સંચર્યા, કુવળ મળ્યા આદ્ય

આકાશમાં

